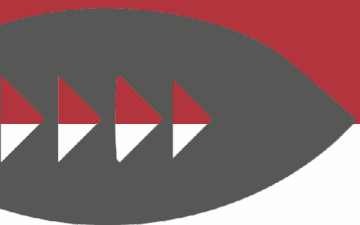


A stylized illustration in shades of blue and white. A hand is shown holding a branch with large, rounded leaves. The background is a light blue with white, cloud-like shapes. The text is contained within a dark blue rounded rectangle on the right side of the image.

PETÊĨHA JECHUKA KATUPYRY Ñ'EË POTY GUARANÍME

TEMBI'APO SAMBYHYHÁRA: Organizadores
Francisco Vanderlei Ferreira da Costa
Áurea Rita de Ávila Lima Ferreira

PETEĨHA JECHUKA KATUPYRY ÑE'Ë POTY GUARANÍME



TEMBI'APO SAMBYHYHÁRA
Francisco Vanderlei Ferreira da Costa
Áurea Rita de Ávila Lima Ferreira
(Organizadores)



2025



UNIVERSIDADE FEDERAL DA GRANDE DOURADOS EDITORA DA UFGD

Equipe

Coordenação Editorial

Marise Massen Frainer | Programadora Visual

Divisão Administrativa

Rafael Todescato Cavalheiro | Assit. Admin. | Chefe da Divisão

Thais Gomes de Souza | T.A.E.

Gabriel Brandão de Azambuja Menezes Cavalheiro | Estagiário

Divisão Editorial

Programação Visual, Revisão e normalização bibliográfica

Cynara Almeida Amaral Piruk | Revisora | Chefe da Divisão

Maurício Lavarda do Nascimento | Programador Visual

Brainner de Castro Lacerda | Programador Visual

e-mail: **editora@ufgd.edu.br**

Imagem da capa: Segmento do mural de Wess Gama

Diagramação: Editora Educação Literária

Impressão: Gráfica CS LTDA

Ficha catalográfica elaborada pela Biblioteca Central UFGD

Dados Internacionais de Catalogação na Publicação (CIP).	
P351	Peteiña jechuka katupyry ñe'ê poty guaraníme [recurso eletrônico]. / Francisco Vanderlei Ferreira da Costa e Áurea Rita de Ávila Lima Ferreira (organizadores). – Dourados, MS : EDUFGD, 2025. . (Coleção Comemorativa aos 20 anos da UFGD; v.13). E-book (pdf). ISBN: 978-85-8147-242-3 1. Literatura - poesia Guarani. I. Título.

Ficha catalográfica elaborada pela Biblioteca Central – UFGD.

©Todos os direitos reservados. Permitido a publicação parcial desde que citada a fonte.



CONSELHO EDITORIAL

Marise Massen Frainer

Presidente

Cláudia Gonçalves de Lima

Vice-Reitora

Maria Aparecida Farias de Souza Nogueira (Titular)

Marisa de Fátima Lomba de Farias (Suplente)

**Representante da Câmara de Ensino
de Pós-Graduação e de Pesquisa**

Emilia Alonso Balthazar (Titular)

Narciso Bastos Gomes (Suplente)

Representante da Câmara de Ensino de Graduação

Thissiane Fioreto (Titular)

Alzira Salete Menegat (Suplente)

Representante da Câmara de Extensão e Cultura

Fernando Perli (Titular)

Victor Hugo Rodrigues de Souza (Suplente)

Representante do Conselho Universitário

Eliane Souza de Carvalho

Representante da Comunidade Externa



COMISSÃO ORGANIZADORA DA OBRA

Francisco Vanderlei Ferreira da Costa
Áurea Rita de Ávila Lima Ferreira
Coordenadores do texto deste livro

Tomas Vera
Maria Leda Vieira de Sousa
Delfino Borvão
Lauriene Seraguza Olegário e Souza
Equipe Organizadora

Tomas Vera
Maria Leda Vieira de Sousa
Ilustrações

Graciela Chamorro
Elizeu Cristaldo
Hemerson Vargas Catão
Equipe responsável pela seleção

Maria Leda Vieira de Sousa
Digitação

Tomas Vera
Maria Leda Vieira de Sousa
Hemerson Vargas Catão
Correção e revisão



Ko ára roñemoi jevy ikatu haguaicha rombojoapyve kuatia hai ñe'ẽ poty rerhegua mokõiha. Jaikuaa heta oĩ tapicha guarani kaiowá ikatupyryva ko'ã mba'e jehaipe. Ñamosarambi hagua ñane ñe'ẽ hai opa mbo'ehao rupi ikatu haguaicha umi mbo'ehara oikuaauka hemibo'e kuerape mba'eichapa ñane ñe'ẽ iporãha ha tekotevẽ ñamomba'e. Aiporamo ore aguyje avei UFGD (Universidade Federal da Grande Dourados) ha MEC (Ministerio da Educação e Cultura) pe avei ome'ẽ haguere tuicha ñepytyvõ osẽ hagua peteĩha ñe'ẽ poty rehegua ha ko'aga katu mokõiha. Ko mokõiha kuatia hai ñe'ẽ poty rehegua iporãiterei ñamboguata jahavo, ñamoi kuatiare umi ñe'e poty opaichagua ohai va'ekue guarani ha kaiowá Mato Grosso do Sul jerekuevo mbo'ehaope. Aiporamo heta jareko ñe'ẽ poty ñande rekohape ha ikatu jahai jahavo kuatiare ikatu haguaicha jahechuka iporãha ñane ñe'ẽ porãite guarani.





Ko kuatia ha'e peteĩ tembiapo ojehu va'ekue pe concurso ñe'ẽ poty, ñe'ẽ guaraníme rehegua. Ko tembiaporã osẽ va'ekue pe Universidade Federal da Grande Dourados omoirũva ichupe, MEC- "Ministério da Educação e Cultura", ome'ẽ ichupe ñepytyvõ ha ñemokyre'ỹ opápeve ko tembiapo. Ko concurso ñe'ẽ poty guaraníme rehegua, ogueru heta tapichape ohai haguã itekohare ñe'ẽ guaraníme avei ome'ẽ oportunidad maymáva ta- pichape ojetavy'o haguã mbo'ehao rupive ha tekohapegua avei. Umi ojehai va'ekue ohai ñe'ẽ poty guaraníme rehegua, oñembyaty ha ojehecha ikatu ha- guãicha heta apytégui ojeporavo oñemoĩ haguã pe kuatiape. Heta ñe'ẽ poty porãite apytégui ojeporavo va'erã mbohapyra ñe'ẽ poty iporãveva.

Ko peteĩha jechuka katupyry ñe'ẽ poty guaraníme rehegua ikatu va'ekue ohai, ikatu haguãicha omokyre'ỹ ohai haguã iñe'ẽtepe, ha umi ojehai va'ekuégui osẽta kuatiape ha oje- gueraha va'erã opa mbo'ehaópe oĩva Mato Grosso do Sul jerére. Ikatu haguãicha maymáva mbo'ehárakuéra ogue- reko- mie kuatia haipyre guaraníme ombo'e porãve haguã mitãguérape ha avei ohai porãve huaguã iñe'ẽtépe.

Kuatia ñepyrumé ojekuaáta umi haipyre ambue tekohape- gua guara- ni ha kaiowá ha upéi umi mitã oikeva mbo'ehao rupi, mbo'e ñepyrũ (Ensino Fundamental) ha mbo'e mbyte (Ensino Médio). Ore roha'arõ umi haipyre porãite oĩgueteri henda mbo'ehaope, ógape ha tekoha rupi, ñane ñe'ẽ rupi ikatu jahechauka ñande reko ha tekotevẽ ñamboguatave jahechauka haguã mburuvicha kuérape jarekoha ñane ñe'ẽ guarani upéicharõmante ikatu ña- mombareteve upe ñane mbo'ehao jaipotava (Escolas Indígenas).





SUMÁRIO

- 16 **GUARANI ÑEMBYASY**
Guaraniete Mirĩ - Joaquim Adiala Hara
- 18 **ÑE'Ë GUARANI REGUA**
Ava Guyra Pepo - Virgílio Hara
- 19 **NDE CHE RU**
Ava Verá'i - Argemir Freitas
- 20 **CHEYVOTY**
Kuña Rendy'i - Marinalva Ávalo
- 21 **KUARAHY HA KO'Ë MBYJA**
Luiz Rogério
- 22 **JAVY'A**
Nilda Ribeiro
- 23 **KUÑA IJOJA'ŶVA**
Ñandéva'i - Gilmar Souza Duarte
- 24 **AÑANDUVA PORTO LINDÓPE**
Kuña Takuá'iju - Cirlene Martinez
- 25 **KUÑAMI RESA YVOTY**
Ava Poty Porã - Venâncio Cáceres
- 26 **EJEVY VOI MBORAYHU**
Ava Takuara Viju - Marcio Cáceres
- 27 **ÁRY PORÃ**
Ava Ka'aguy Poty - Agripino Benites
- 28 **KA'AGUY**
Paraguaja'i - Juscélia Benites
- 30 **ÑAMBOHYJÚI ÑANE ÑE'Ë**
Ava kuarahy Rendyju
- 32 **GUYRA PURAHÉI**
Kakaxi - Ademir Gonçalves



33

TE'YI REKO KUÉRA*Gon*

35

VY'A*Ava Ñevanga - André Centurion*

36

CHE REHEGUA*Mixeli Daiane Almeida*

37

YVOTY HA TATA – MBYJA'I HA YVY*Guri - Clodiode de Souza*

38

ÑE'ẽ PORÃ TEKoha PEGUA*Jeferson Barbosa*

39

YVYRA KUARAHY KA'AGUY*Domiciniano Vera*

40

TEKoha*Vanildo Vera*

41

KUIMBA'E PORÃITE*Lindiane Gonçalves*

42

JOHAYHU*Kuña Poty'i - Marcia Vilhauva*

43

VY'A HA OÑOIRÛRÃ*Zuleica Vilhalva*

45

CHE REMBIAYHU*Gislane Aquino*

46

TEKoha*Gon*

48

SY MBOHAYHU*Nike*

49

TEMBIAYHU*Kuarasy'a*



- 51 **YVY JAIKOHA KO'ÃGAGUA**
Chiõ
- 53 **AVAYMAGUARE**
Ava Jeguaka
- 54 **KA'AGUY JÁRA**
Kuimba'e Pecho Piru - Ivanildo Martins Batista
- 56 **KURECHA ATÍMI**
Kuimba'e Ka'avo Tory - Viler Aquino Ricarte
- 57 **TEKOHA REKOVE**
Uri Quinhone Sanches
- 58 **JASY RETE KA'AGUY**
Giomar Benites
- 60 **NDE KUÑA AIPOTAITE**
Alez Quison
- 61 **MAINUMBY'I**
Cilene Gonçalves
- 62 **KUÑA RESA ROVY**
Anisio da Silva
- 63 **ANI REHA'ARÕ**
Dan
- 64 **ROHAYHU**
Sandro Almeida
- 65 **CHE PY'A PEGUA**
Mbyja Hendyva - Eliton de Souza
- 66 **AVA REKO**
Ava Poty Rendy'i - Wagner Chamorro
- 67 **AVA OIKO VAI YVÝREHE**
Ninia



68

PETEĨYVOTY*Kuña Poty Vera - Renata Almeida*

69

VY'AHA*Kurumim Apyka - Adenilson Ramires*

71

KUARAHY*Ava Poty - Reginaldo Lopes Valiente*

72

MAÍTEIPA CHE RETÃ*Rebeca Oliveira Mendes*

74

CHE MACHU PORIAHU*Kuña Arandu - Marlene de Souza*

75

IVOTY*Edvânia Lopes*

76

KUARAHY*Eliane Turiba*

77

CHE YVOTYKUEMI*Kuña Vera Rendy'i - Luciane Martins*

78

YVOTY PYTÃ PORÃ*Kuña Rendyju'i - Elisa Ferreira*

79

GUYRAMI*Kuña Jeguaka Rendyju - Mariele Marines Borvão*

80

JAIKO PORÃ*Ava'i Tupã Jeguaka - Dorivaldo Duran*

81

**ÑE'ĔGUARANÍME MBA'ÉICHAPA
OIKO AVA KUÉRA***Daiane Medina*

82

Y REMBE'Y PORÃ*Kuña Takua Poty - Edeleusa Martins*

83

CHE ÁRYPY*Kuña Poty Rendy - Lucila Antunes da Silva*



- 84 **CHE ÁRY PY**
Kuña Vera - Lucilene Nelson
- 85 **KUÑATAĨ GISELI**
Mitã Kuña Akarangue - Rendyju Maisa
- 86 **YVOTY KA'AGUY SA'YJU**
Apyka Vera Rendy - Elizeo Gonçalves Rio
- 87 **HI'Ã CHE PEPO**
Yvoty Sa'yju - Jessica Martins de Oliveira
- 88 **YVOTY CHE VY'AHA**
Kuña Kuara Rendyju - Dalva Freitas Nelson
- 89 **YVOTY AMONGUKUI**
Ilson da Silva
- 90 **VY'ARE'Y**
Kuña Rendyju - Marlene M. Fernandes
- 91 **PYKASU MOROTĨ**
Kuña Yvoty Rendeve - Rosa Rodrigues
- 93 **KUÑA**
Avantumpa - Ademilson Portilho
- 94 **KA'AGUY GUASU**
*Mitã Apyka Rendyju - Valdelino
Gonçalves Martins*
- 95 **TEKOHA GUARANI KAIOWÁ**
Thekev - João Carlos Moreira
- 96 **YVYTU**
Kuña Mamanga - Gleiciane Cavalheiro
- 97 **NATUREZA REHEGUA**
Tutti - Denise Oliveira
- 98 **YVOTY PARAMI**
Kuña Kuarahy'ã - Cleiciane Ramires Ortiz



99

CHE CHIKO KUEMI*Kuña Rendyju - Ketoy Eskiner Nelson Martins*

100

YVOTY PORÃ*Mitã Kuña Yvoty - Vania Valdomera Aquino*

101

KARAI VITO*Geovania Pires*

102

TAVA AMOITE CHE AIKOHÁPE*Cunhã Jeguaka - Marizete Benites*

103

MOKÕI PALOMA KA'AGUY*Mitã Rory - Taric Borvão*

104

GUYRA HÉRAVA TANGARA*Ava Poty - Reginaldo Lopes Valiente*





GUARANI ÑEMBYASY

Guarani ypy peteĩnte oĩ
 Karainte omboja'opa
 Guarani ha Kaiowá
 Mbya ha Ñandéva
 Ndaikatui ñande guarani
 Ña'omboja'opa

Sepé Tiaraju heñoi mbya kuéra
 Pa'ũme ha ko'ãga ha'ekuéra heta jevy
 Sepé ojejuka rire ñoraĩrõhápe
 Espanhol ha Portuguese kuéra ndive.

Marçal Tupã'i heñoĩ Guarani ha
 Kaiowá pa'ũme, ha ko'ãga heta
 Oĩ ohaperãva ichupe ojejuka
 Rire Campestre yvy rehehápe.

Upéicha ojuhúva Marco Veronre tekoha
 Takuara pegua, Dorival Benites Sombrerito
 Pegua ha ambue Guarani, Kaiowá
 Ohaperãva Sepé ha Tupãĩme.

Kokuehete avei ojehu Rolindo ha Jenivaldo
 Mbo'ehára Piraju'ýpe guare
 Tape porã ohekagui guarani oiko porãve
 Haguã, ojejuka anga mba'eve'ỹre.



Ko'áva mba'ere ajepy'a mongetarõ
Hasy cheve che py'a
Ikatunte hasy opavave
Guarani kuérape.

Upéagui ndaikatui guarani kuéra oñemboja'o
Ñame'ẽ va'erã ojoupe ñande po
Ha ñambotuichave mbarete anive haguã
Guarani ojejuka

Che, nde ñande ndaikatui mba'eve
Jajapo pero ñanderu Tupã tuichave
Mbarete karai py'akagui

Añetehápe oikota tenonderã iporãva
Opavave guarani kuérare
Jahupytyta teko Marangatu, vy'aha
Tory oñondivepa heta mba'e vai
Jahasa rire ramo jepe.

Guaraniete Mirĩ - Joaquim Adiala Hara



ÑE'Ë GUARANI REGUA

Ndaipori ñembojojava ñe'ë guarani mbaíry ava
nereñoi va'ekue che pýpe oiko jevy guare ava.

Nde chererekua pytu'ũkuagui nde reju...
Neporãigui remimbi nde potyjera, nde aky-jeý
Mirĩguéra jurupytéma nde aju.

Ñe'ë ndaikatuiva ava'ýva oikuaa
Cherehe oñembohapo che pytuhẽpa peve.

Ava Guyra Pepo - Virgílio Hara



NDE CHE RU

Ko nde áry-py iporã
Nde ra'y kuéry ou
Oipotagui revy'a
Peicha nde-vy apurahéi.

Nde che ru imboraihuva
Péicha ndeve apurahéi
Apurahéi rombovy'avy
Ko nde áry oguahẽ jave.

Heta ru ymaguareva
Omanoma va'ekue
Ñande ru ko'ãgaite
Ñambovy'a meme va'erã.

Ame'ẽ ndevy mandu'a
Nde py'aguapy haguã
Aipotagui revy'a
Reikove puku jave.

Nde che ru tuvicha mba'e
Ndevy che apurahéi
Reikove puku jave
Evy'ake che ndive.

Ava Verá'i - Argemir Freitas



CHE YVOTY

Che yvoty hyakuã asy
 Oho pe hyakuãgue mombyry
 Nde resa rerova che yvoty
 Ha ahecha pe panambi hũ, oveve asy.
 Ha ipepo che peju asy,
 Ha pe jave ajehecha pe yvotyre
 Che resay, otyky asy

Che aha rire, upe yvoty,
 Porã eteva oñembyasy
 Ha che pe yvoty mbytegui
 Che roipe'a ha rohayhu
 Ha che korasõ guive
 Ne rasẽ jave, che romboy'u.

Kuña Rendy'i - Marinalva Ávalo



KUARAHY HA KO'Ë MBYJA

Che aikose kuarahy
Rohesape haguã
Pono reiko pytũ guýpe
Reguata porã haguã

Nde resa overa porã
Ha'ete peteĩ ko'ë mbyja
Amañaro nde rehe
Che tavyete apyta

Che ha'e peteĩ kuarahy
Ha nde ha'e peteĩ ko'ë mbyja
Nde ndery vera pyhare
Ha che ahesape árakue

Nde rejekuaa pyhare
Ha che ajekuaa árakue
Ndaikatui vointe jajotopa
Upéagui che ha'e
ñande ndaha'ei vointe, ojoupe guarã.

Luiz Rogério



JAVY'A

Jaiko katu onõndive vy'apópe
 Ani jajogwerekoasy
 Javy'a katu onõndivepa
 Javy'ana mitãguéra ndive

Javy'a kuñataĩguéra ndive
 Javy'a mbo'ehára ndive
 Jambovy'apa ñandejehe
 Upéicha iporã jaiko

Vy'a ñande mba'e
 Ñandéve ogueru tuicha
 Pu'aka upéicha meme
 Jaiko katu oñondive

Javy'a porã oñondive kwéry
 Iporã ñandereko ha tuicha
 Ñandembovy'a ha avei ñame'ẽ
 Katu pu'aka ojoupe

Che ambovy'a nde mbovy'a va'erã
 Upéicha jaiko
 Javy'a porãite katu hente kuérandive
 Jaiko py'a mboraihupópe
 Jaikopa upéicha oñondive
 Jaiko katu ko guyraicha oñondive
 Ikatuha peve javy'a.

Nilda Ribeiro



KUÑA IJOJA'YVA

ko'ējuma jave che apu'ã
Hatã hatã oñembota
Vy'a reime aha va'erã

Che ryapu mombyry
Ka'aguy, ysyry mboypýri
Ajehesa mboja'omi

Che rembiaihure opukavymi
Omaña cherehe ijypypete aimese
Che apu'ã chepópe aha pe tape pukure

Ka'aguy ysyryre amañaha rupi
Ahecha che rembiaihumi
Ãga apukavymi
Kuarahy oiketama mainomby ramicha ajapura
Ambyaty aty yvoty agueraha
Ambopuka che rembiaihu pe che
Kuña ijojaha'yvape

Ñandéva'i - Gilmar Souza Duarte



AÑANDUVA PORTO LINDÓPE

Che yvy ypy
Ndaikuaai peteĩ árapevepa
Aikone nderehe'ỹ
Nde ha'e cheroga .

Pe mboraihu aguerekova nde rehe
Nda'ijapurai, upeágui ndaikoichene
Nde rehe'ỹ.

Roguerovy'a ha romomba'e
Nde rehe aiko va'ekue ha aikuaa
Ahaihetengo ahecharõ kuarahy oiko ohóvo
Porto Lindo apýpe.

Che resa omimbi ahendurõ guyra kuéra
Oñe'ẽrõ, umi yvoty kuéra ipotyrõ ha umi
Yvyra hi'aparõ.

Che py'apýpe roguerekota
Ára árare, ha mba'éichaverõ ndorohejavei chene.

Kuña Takua'iju - Cirlene Martinez



KUÑAMI RESA YVOTY

Kuñami resa yvoty
ama'erõ nde rehe aipo'osemi ndepoty
nde resa niko ojajái
rohechasévo ndapytai.

Kuñami resa rory
Anivéna cherehe nde pochy.
Kuñami resa rory
Rova pytã kangymi
Ohavere va'erã kuarahy rendy.

Kuñami resa rory
Ka'aru kañy che myakỹ ñandúva pe techanga'u
Ha'ete vointe ama'ẽ mbaitéva pe nderovamire.
Nda'ipori pohã ombogue va'erã ko che akãnundu.
Ikatune akuera aipyterõ nde juru

Kuñami ryakuã'asy
Reñembojavo cherehe chembotavy.

Ava Poty Porã - Venâncio Cáceres



EJEVY VOI MBORAYHU

Nda che resarairi gueteri ndehogui

Upe reho rire

Ñande jajohayhu'i jaikovy rire.

Ko'ãga nde reho rire che rete okiriĩ ha inandi

Nde rehe'ỹ.

Eñeha'ã ejevy voi ko'ape che roha'arõ aikovy.

Ko che ndevente rohayhuse.

Pe tape mbytépe, pe ama guyrupi nda che kuerairi roha'arõvo.

Ko che ndevente rohayhuse.

Ava Takuara Viju - Marcio Cáceres



ÁRY PORÃ

Áry porã ko ojekuaa
Mborayhu ko xe mo'ã
Ka'aru ta ipiro'y
Tetãguéra peguarã

Áry porãpe jaikove
Mombyry ta hesakã
Kuarahy to hesape
Ava kwéra toikove

Ka'aguy hoky rovy
Oveve pe ipoty
Hasẽmba ko javorai
Naiporãi ko namohãi

ko'ẽtĩ hesakã
Kunumi hesaimba
Yvytu toipeju
Tekoha tekoha ijoja

Piro'ýpe jaikove
Mboaihy tuixamba'e
Mombyry ko oñehendu
Ombopurõ takuapu

Ava Ka'aguy Poty - Agripino Benites



KA'AGUY

Ka'aguy iporã ñandéve
Ha mymbápe oikova ka'aguýre
Ka'aguy iporã opavavépe...

Ka'aguy tuixare oiko heta
mymba kuéra, ka'aguy mante
Ombovy'a umi mymba kuérape...

Ka'aguýre oĩ heta yvyra
Iporã porãvéva remañarõ
Ka'aguýre nde mbovy'aite...

Ka'aguýre oĩ avei porãita
Vaikue emañarõ ka'aguýre
Rehecha umi guyra kuéra
Ovy`a joa hikuái ...

Ka'aguy iporã umi avápe
Ojapo haguã hogarã
Ka'aguy opáro opata vy'a...

Paraguaja'i - Juscélia Benites



MEB'E MEVE

"Ensino Médio"



ÑAMBOHYJÚI ÑANE ÑE'Ě

Hiajuma ko che jurúpe, ryke'y maymáva ykére
 Hi'ãnte rehy'avaite ñemoyrõ ambokusugue
 Che kũ remoĩ kyre'ỹme purahei rory apytépe
 Mbohayhu ko'ẽ ambuére tomoheñoĩ che ñe'ẽ.

mba'éichapa itapykueva ñane mba'e porãitéva
 Itenondevema ranguéma karai ñe'ẽgui yvate
 Pemoĩkena pene akãme ko jerosypope oje'eva
 Ha maymáva toryetépe jarohory ñane ñe'ẽ.

Ña ha'ãke jepiguaicha purahei ñambopoty
 Japoi hesakãhare, tetãygua tohecha
 Ha iñasaivo árapýpe yvypóry ojaho'iva
 Okevéva ko yvy ari ñe'ẽme topáyeteve.

Toroho orahahápe toñehẽ ñane rembegui
 Jahayhúva ñande yvýpe purahei ava ñe'ẽ
 Ñande ykévo tetãygua pytagua rekopoguygui
 Ñaño ty oñoñe'ãme jegua ha mba'etéva

Ahapejora che ñe'ẽ poty hembey jeguáva
 Ha amo'ãpesã ko che pytuhẽ ijeguakáva
 Mayma yvypóra ko yvy apére hembiaapo porãve
 Hi'ãgui che ykére aguerokomi che angirũrã.
 Tove jajero via ñande pyti'are akói osaingova.
 Tohupi ipepo ha tape potĩre ta'isaraki



Tomyenyhẽnte ñane ñe'a mbohayhu hesãiva
Ha yvy ha vy'apavégui tojeka yvotyicha ñandevera po'a
Akói toipe'a hokẽ mborayhúpe ãngapyhyrã...

Ava kuarahy Rendyju

Escola Estadual Indígena Mbo'ero y Guarani Kaiowá



GUYRA PURAHÉI

Guyra opurahéi
Ovy'a nomanosei
Ombovy'a ka'aguy
Ombyaty py'aguapy.

Guyra ahy'opo'i
Ndopytai ojehekopo'i
Guyra porãite
Opurahéi mbarete.

Guyra ojehayhu
Ohohápe imborayhu
Hesa rovy asy
Ipurahei ñambyasy.

Guyra kuña jevýnte
Oikosengo ha'eñonte
Ivuto ñahetũ
Ha'etetéma yvytu.

Oguahevo ka'aru
Oñembyaty oke haguã
Ko'ẽmbavo okaru
Opurahei jevy haguã.

Kakaxi – Ademir Gonçalves

Escola Estadual Indígena Mbo'eróy Guarani Kaiowá



TE'YI REKO KUÉRA

Ko'ãga te'yikuéra
Ndaha'ei ymaguareicha
Yma rupi Ava kuéra
Ndaha'ei ko'ãgaguaicha

Yma rupi ha'ekuéra
Ovy'a va'ekuevoi
Ñenupã ha mano
Ndoikoi va'ekuevoi

ko'ãga ndojehechaveima
Te'yi kuéra oñotyrõ jety
Mavavéa ndoikuaaveima
Mba'epa he'ise "ñemitỹ"

Yma oĩ va'ekue:
_ vy'a ha jeroky;
Ndoikoi va'ekuevoi
_ ñenupã ha jejuka;

Ha'ekuéra oiporu karai reko
Ndoje'uveima mymba ka'aguy ro'o
Ndoje'uveima _
Avati peky ha mandi'o.
Ko'ãga noñemarikaveima
Ha'ekuéra ho'u karai rembi'u



Ndojehechaveima:
_yva ha mymba ka'aguy ro'ó.

Ka'aguy ndojeityi va'ekuevoi
Ko'ãga heta ojeity
Ndojehapýi va'ekuevoi
Ñana ha kapi'ity.

Pira ndoje'uveima
Pohã ñana ndojehekaveima
Te'ýi kuéra umiagui Ohejama.

Gon

Escola Estadual Indígena Mbo'e Guarani Kaiowá



VY'A

Che mandu'ante, amaña nderehe revy'a repuka,
 Ha che añua pe kyrĩi ha vy'a
 Ndaikuai che ry'aipa, terãpa che ro'y
 Ahendúvo ne ñe'ẽ, nde pukavy ha nde vy'a,
 Hi'ãite roañua ha rohetu ha rogueraha
 Mombyry javy'a haguã.
 Hetama oky,
 Hetama ro'y,
 Hetama haku,
 Hetama yvytu, ha nomboguéi upe mborayhu ha vy'a
 Oiko va'ekue nendive.
 Aguapyrõ che mandu'a nderehe;
 Aguatarõ che mandu'a nderehe;
 Che kérape ahechapáva nde pukavy, ha
 Ndavy'aveima aimesegui nendive.
 Rotopasente jevy jaipyhy haguã upe vy'a ijojaha'ỹva
 Oñondive jasy ipukukue jave.

Ava Ñevanga - André Centurion
 Escola Mbo'ehao Guarani



CHE REHEGUA

Amaña pe mbyjáre rohecha
 Amaña pe kuarahýre rohechanga'u
 Amaña pe ka'aguýre rohecha neporãkue
 Amaña nderehe che py'a opopo.

Py'yi apensa rohechavo
 Py'yi cheképe rohecha
 Py'yi vy'a guasu nde rechavo
 Py'yi rohechase.

Che aikose kuarahyrõ romohendy haguã
 Che aikose yvotyryõ remaña haguã che rehe
 Che aikose eirarõ nde chepota haguã
 Che aikose guyra aveve haguã.

Aiko apuka haguã
 Aiko rohecha haguã
 Aiko ropondera haguã
 Aiko avy'a haguã.

Mixeli Daiane Almeida

Escola Estadual Indígena de Ensino Médio Yvy Poty



YVOTY HA TATA – MBYJA'I HA YVY

Limon ha'e hái eterei
Mavave ndo'uséi
Nde ne porã
Che mante roipota.

Nde sy peteĩ yvoty
Nde ru peteĩ yvoty pyteha
Ne kyvy che rovaja
Nde che yvoty nde juru apyteaja.

Revy'arõ reikuaa revy'aha
Omacha reikove nomachai reheja
Aikose neirurõ che ha'e roipotaha.

Ahuga tatáre ha cherapy
Ahuga ýre ha che myakỹ
Ahuga ambuendi rohechanga'uvy
Rekañy che hegui ha rombyasy.

Ko árape che ha nde ha mbyja'i
Che py'apy nde reikuaa rohayhuha
Nde reñemyrõõ rehoreita
Apytarõ che año añembyasyta.

Guri - Clodiode de Souza

Escola Estadual Indígena de Ensino Médio Yvy Poty



ÑE'Ë PORÃ TEKOKHA PEGUA

Ñe'ë porã, che tekoha pegua
 Che hetã areko che irũ
 Che pytyvõva ha oikóva chendive
 Che avy'a arekoháre che irũ.

opavavete oguereko iñiru heta
 Ha nda hesarairi vy'agui
 Ñambopyahu ñande vy'a
 Tenonde vy'a ha irũ.

Che ahayhu che tekoha
 Che tekoha iporã jeiko haguã
 Che yvy iporã oñeñoty haguã
 Yva aju.

Che tekoha iporãva
 Ipochoyva oĩ ha
 Ipy'a porãva avei.

Jeferson Barbosa

Escola Estadual Indígena de Ensino Médio Yvy Poty



YVYRA KUARAHY KA'AGUY

Yvyra ha'e hyakuã porã
Ipoty rovyete
Ovy'a ko'ẽmba javé

Kuarahy yvate jave opavave
Opuã uguata opa rupi, umi
ambue kuéra pytũ jave
Topehýi ou jasy ndive

Ahecha upe ka'aguy
Ojapóramo ha ñande jaiko
Tekoha porãpe ka'aguy
Ha'e heta oĩ umi mymba.

Ñande kuéra nomachai
Jaity ka'aguy umia
Ñande mba'e, ka'aguy
Ha'e Ava kuéra mba'e.

Yvy ha'e mbarete
Yvy ha'e ñapyrũha
Yvy ha'e ndopái
Yvýpe ñande jajeroky.

Domiciniano Vera

Escola Estadual Indígena de Ensino Médio Yvy Poty



TEKOHA

Yma raka'e peteĩ óga opytarei
raka'e upéa ijára oreko hese
Ñembyasýpe ou jey araka'e.

Ha aiporamo upe óga opytarei ha'e
Umi ikotare oñoty raka'e umi yvyra
ra'y ha'e opyta haguã iporã.

Ha aiporamo upe tekoha
ha'e peteĩ ojepota va'ekue,
opa umi ambue oipota oiko haguã
tekoha ojehayhu va'ekue.

Kóa ha'e peteĩ tekoha mavavea
Ndohejasei ichupe oĩ peteĩ
Ijára ou jvy raka'e
Hógape oiko ovy'a
Jevy raka'e.

Ha'e aiporamo upéicha óga
Jára raka'e itekoha
oheja yma raka'e
Mandu'a jevy hese.

Vanildo Vera

Escola Estadual Indígena de Ensino Médio Yvy Poty



KUIMBA'E PORÃITE

Nde kuimba'e mbohayhu
Nde rapykueri aju rohechaga'ueterei
Ahasa hasa upe nde rapykuere rehe
Aipyhy ajuvo upe che savana.

Rohechavove upe nde juru porãite
Apyta che akã tavyete oĩ nde rehe
Arema roheka hague arema Aiko
Nde rapykuéri kuimba'e porãite

Aguerekóma mokõipa áry, apyta voi
Nendive upe reguerekóva juru porãite
Asy, upe nde porãite nde resa pyku'í
Nde akãrague hũvera asy porãite.

Nde rehe ahasa asy, arema reju
Che regui, che reja resa'y sai voi
Che hegui apytavo amañane nde
Rapykuere ára guahẽ gotyo aipykui.

Lindiane Gonçalves

Escola Estadual Indígena de Ensino Médio Yvy Poty



JOHAYHU

Pyhare ho'ysã, yvate oĩ mbyja'i
Ama'erõ nde resare
Ha'ete mbyja'i resa.

Ñandejára ojapo ama
Che raseramo osẽ pe y
Ha upe hape nde remokã
Ha apyta avy'a.

Aikose peteĩ pykasu
Mombyry reveve regueraha
Che vy'are'ỹ ha apyta
Ndavy'avei.

Aikose peteĩ chirinorõ aveve haguã
Nde ndive mamõ rekohápe
Ha agueru haguã nendive vy'a
Ha reime haguã py'aguapýpe.

Mainumby michimi porã'i
Nde ha'e peteĩ chirino
reme'ẽva cheve vy'aha
Mborayhu upeicharõ mante che mandu'a nderehe.

Kuña Poty'i - Marcia Vilhauva

Escola Estadual Indígena de Ensino Médio Yvy Poty



VY'A HA OÑOIRŨRÃ

Mombyrygui niko aju
Ahasa Paraná ysyry
Ajohu ko mitã kunã
Oĩpyso isavana.

Mombyrygui niko reju
Rehasa Ysyry Paraná
Mba'eiko ndaipysomo'ãi
Ko rejuva jake haguã.

Mbohappya áry aguereko
Ha amboguyguy opa jai
Ha peina che ko'ape
Ajuche akã vai.

Mbohappya áry reguereko
Remboguyguy opa jai
Eipe'aiteke ne akãgui
Upéa che karai.

Mbujape atã
Mbujape atã
Ajepá nde tipo
Nde rova atã.
Nde sy ha'e yvoty
Nde ru ha'e chirino



Ha nde kyvy che rovaja
Ha nde katu che irurã .

Zuleica Vilhalva

Escola Estadual Indígena de Ensino Médio Yvy Poty



CHE REMBIAYHU

Nde juru peteĩ kuarahy
nde peteĩ yvoty
ne porã yvoty ne porãiterei ha.
Nderehe aha che tavy!

Jaheja omano ñande johaihuha
Jaheja yvoty ipepa
Aipotaitépa nde reikuaa
Mba'éichaitépa che rohaihuha!

Vy'are'ỹ che jopy
Vy'are'ỹ che jukata
Mba'eichaiko upéicha
Che avy'ata!

Kunumi karia'y
Ajepa nde porãite
Nderehe aha che tavy!

Nde resay otyky
Upéicha rombyasy
Ani nerasẽ ne porã
voingo ha'ete yvoty.

Gislane Aquino

Escola Estadual Indígena de Ensino Médio Yvy Poty



TEKOHA

Ko tekohápe raka'e aipona heta
Mba'e porã oĩ, ka'aguy porã
Kokue porã ha umi yvyra porã
ha umi ambuekuérata porã.

Aipona raka'e ko'ape ko yvýpe
Hetami oĩ yvyra hérava
Perova peteĩ yvyra pytã mbaretéva
Nopẽreiriva ha'e ijy.

He'í hikuái ko yvyra pytã
Hérava perova ha'e ipuku
Ha mombyry oĩ ojohegui.

Ko tekohápe umi yma guare
He'ike upévaguinte oĩko hu'y
ha'e kuéra oity ojapo haguã
Hu'y omarika haguã.

Pea avei aipona ko yvýpe
Aipona umi temitỹ
Okakuaa porã ha ava retã
Oĩ yva he'ẽ porãva ko yvýpe.



Ha oje'u ,oike umi
Mombyry mombyryguáva ko
Tekohápe ndoroguerekoveima ka'aguy
Ko yvygui oiko tekohakuéra.

Gon

Escola Estadual Indígena Mbo'eroy Guarani Kaiowá



SY MBOHAYHU

Che sy mi marangatu
 Nderehe heta areko mbohayhu
 Nda'ijapai che py'ape ko
 Mborayhu añandúva nde rehe
 Upeare, ko'ãga ko ñe'ẽ rupi
 Ha'ese ndeve rohaihuete
 Che rasyrõ nderekei pyhare
 reñangarekogui che rehe, upéare
 Ko árape ha'ese ndeve,
 Che atima ha avy'a che
 Ne membymi haguere, avy'a etereigui
 Ajumi ha'e ndeve ko'ã mba'e
 Che symi, nde che reko mbo'e porã.
 Ndavy'airõ rejepy'apyma
 Che rehe, ha erema
 Umi ñe'ẽ porã, che mbovy'a haguã.
 Che sy mi nde py'a porã
 Aikoteverõ nde rehe
 Ikatumiva rejapo
 Che pytyvõ haguã
 Ko'ã mba'ere che atima ndeve
 Ha ko'ã ñe'ẽmi rupi
 Ha'ese ndeve rohaihueterei.

Nike

Escola Estadual Indígena Mbo'eroy Guarani Kaiowá



TEMBIAYHU

Eike pe okẽ rupi
esẽ okápe ha ejupi yvate
pe mbohapy jasy nde kotare
pe mbohapy ára rire.
Ha eñandu pe nderekove
Marangatuete.
Emondo nderesa pe mitãre
Ejepy'a mongeta umi kuñare
Pe yvoty sa'yjueterei
Embojoja pe kunã
Eipe'a ipy'a ichugui omohatãre.
Ojehasapa rire pe mba'asy
Oje'e ijeupe ndaipori ko ára ha ko'erõ
Ojepe'a pe okẽ ñamaña haguã ýre ha yvotýre
Emondo nderesa ka'aguýre
Ha embou pe kuña ojapo haguã
Ñande kuatiahairẽ.

Kuarahy ohesape porã
Kuimba'e ohecha kuña
Oiporavo hembirekorã
Jahechapa ndojohui kuña
Oiko va'ekue ijypyrã.
Ojehaihu ramo jepe pe kuña
Kuña rembiayahu ambu'e
Árapýpe oikove va'ekue



Ne rembiapo ou ramo nerendápe
Ehenõ chupe kuña katupyry.

Kuarasy'a

Escola Estadual Indígena Mbo'eroy Guaraní Kaiowá



YVY JAIKOHA KO'ĀGAGUA

Kóa ko ñande yvy jaikoha,
ñañemitỹ, ha oĩ yvy
pytã ha yvy ku'í porã.

Ha ñande kuéra Ava katu
Heta mba'e voi jaikuaa
Jajeroky hãgua, jajapo kuaa
Mbaraka, mbo'y ha hu'y.
Ha jehasaha he'i ha mbo'y
Nde py'are ñembojeréva

Ha heta avei oĩ
Umi ore kuéra ava
Ndoikuaaiva ojapo hãgua
Pe teko tee, iporãva, che katu

Heta mba'e aikuaa,
Aikuaa gueteri che reko
Tee mba'eichapa jajapo
Va'erã
Che aikuaa gueteri
Che reko tee iporãva



Che ahayhu che reko tee,
Ore ava guarani
Nunca noroñomboykéi ore
Reko tee Ava kaiowá
Katu che ndaikuaai
Mba'éichapa oguereko
Pe heko tee.

Chiõ

Escola Estadual Indígena Mbo'ero y Guarani Kaiowá



AVA YMAGUARE

Ymaguare ava reko
Ndoikoveima
Heta ava oheja heko kuéra
Ha umi ojerokýva
Ndoikoveima
Opyta nda hetaveima
Yma nahani
Yma va'ekue heta oĩ ojerokýva
Ha oñembo'eva.
Ha'ekuéra oguereko voi óga tuicha he'í voi
Upépe uguachirepa guasu
Upépe ha'ekuéra chicha opaichaguagui ojapo
Oĩ mandí'oguigua ha avati.
Yma raka'e upéicha hape noíri arã kunãtai va'ekue.
Upépe óga tuicha,
Ha'ekuéra ohenoĩ ogapysy
Ha upépe ojapo avei mitã karai
Upépe umi Ava ohopa joa
Oikotarõ oĩ mitã ohopa joa
Ko'ãga oĩ mitã ndoikuaaveima mba'epa guachire
Upéicha raka'e ymaguare reko
Ko'ãga ava ymaguare omanombatama
Omanomba va'erã.
Opata ava reko.

Ava Jeguaka

Escola Estadual Indígena Mbo'eroy Guarani Kaiowá



KA'AGUY JÁRA

Ko'ãga tekoha ndaha'ei ymaguareicha
 Ko'ãga tekoha nda'ijárai
 Ko'ãga tekoha na iñaranduiva
 Ko'ãga tekoha naimbojojahái.

Ko'ãga tekoha ha ambuekuéra ndoikuaai
 Mba'epa ko yvy ape ari oĩ
 Ko'ãga ambuekuéra ndojeroky ambuekuéra na imbarakai
 Ndoikuaai ha'e huguai.

Ko'ãga tekoha nda imarandui
 Umi ymaguare ndaha'ei ko'ãgagua reko ogueroko.
 Ymaguare jeikova'ekue ha'e
 Kuarahyicha mombyry ha umi yvoty
 Jaguareteicha ipotĩ.

Ko'ãga tekoha ndoikuaavéima heko tee
 Yma umi guyra kuéra ko'ẽ ha oñe'ẽ
 Ko'ãga ko mba'e ha opavave umi tekoha
 Yma yvytu ha'e yvoty ryakuã.



Ko'ãga ndaijeguahave
Yma umi temitỹ ha'ekuéra ombotuicha
Ko'ãga hesekuéra omanda
ha'ekuéra hesay.
Oky ha'e ombojahu yvy kuérape
Namarai chene opa yvy.

Kuimba'e Pecho Piru - Ivanildo Martins Batista
Escola Estadual Indígena Mbo'eroy Guaraní Kaiowá



KURECHA ATĨMI

Aha peteĩ ka'aguýre
 Ajuhu peteĩ yvyra tajy
 Nde kuimba'e
 Aju nderendápe
 amongeta nde rajy

Aha aguatami
 Ajuhu peteĩ kuñami
 Ahasa ha aña'emi
 Ojere ha che motĩmi.

Aha mbo'eroýpe
 Ajuhu peteĩ kuñatãi
 Añembojave ikotare a aña'ẽ
 Ha akã'e paraicha cheja'omi.

Kuimba'e Ka'avo Tory - Viler Aquino Ricarte
 Escola Estadual Indígena Mbo'eroy Guarani Kaiowá



TEKOHA REKOVE

Tekoha porã, tesãi ha vy'a, hendápe va'ekue nde reho,
Ko'ãga ndaikatuveima jaiko ñande rekove
Yma jaiko hagueicha.

Mandu'a porã, ha vy'a ojehasa akuemante
Opyta ko ñande akãme, mandu'arã
Ha mombe'urã.

Túva ha sy kuéra mbyte rupi
Ohasa hatã, hatã va'erã mitãguéra
nẽmitỹha rupi, ha jaguero vy'a haguã,

Tesãi ñamomba'e guasu haguã
Nda'ipori veima
Mbarete ome'ẽva ñandéve ojeíma.

Ñamomba'eguasugui ñande
Mba'e'ỹgui ambue mba'asy
Oguerekova ñande jaraguerekoma avei.

Uri Quinhone Sanches

Escola Estadual Indígena Mbo'eroy Guarani Kaiowá



JASY RETE KA'AGUY

Che ahecha peteĩ jasy oĩrõ che ypýpe
 Peteĩ jasy iporã oĩ che ypyetépe
 Kuarahy haku ha'ete tata.

Nde opamba'e ha ñande mba'e
 Nderete ja criaha
 Nderete iporã ha'ete ñande.

Oĩ heta yvoty ka'aguýre heta reipe'a
 Vakapi popo peteĩ oñorairõvarõ
 Upeicharõ mante rehupytyta peteĩ johayhu.

Vy'are'ỹ mba'e ára nde rase
 Vy'are'ỹ mba'e ára nde reiko'asy
 Vy'are'ỹ ndereja reiko asyrõ.

Ka'aguýre heta guyra'i oñe'ẽrõ
 Ka'aguýre heta mymbakuéra
 Ka'aguýre heta yvoty.

Yvoty iporã ha'ete pe guyra'i sa'yju
 Guyra'i sa'yju yvoty iporã ha'ete ambue
 Jasy iporã ha'ete py'a.



Ka'aguy iporã ome'ẽ vy'are'ỹ
Ka'aguy johayhu tee
Ka'guy oreko hete porã.

Giomar Benites

Escola Estadual Indígena de Ensino Médio Yvy Poty



NDE KUÑA AIPOTAITE

Kuña porãite aníke
 Rembyai nde teko
 Ha anike repyta ne año
 Eju eipyhy che po.
 Cheño aime jave
 Ahecha upe jasy
 Che mandu'ai terei nde rehe
 Ha osyry che resay

Kuña ry'akua porã
 Che aheturõ peteĩ yvoty ryakuã
 Che mandu'ama mba'éichapa ne porã
 Ha ahecharõ peteĩ mainumby che mandu'a ne ry'akuãre.

Kuña akārangue puku
 Che mandu'ama jave nde rehe
 Ha amaña che renonde ha ahecha pe tape pukure
 reguata upe tapere ha ajehesamondo nde rehe.

Kuña resa rovy
 Amaña jave yvate
 Ahecha mba'echapa rovy.

Alez Quison

Escola Estadual Indígena de Ensino Médio Yvy Poty



MAINUMBY'I

Mainumby'i oveve pya'éva
Peteĩ hendápe ha'e ndopytai
Mombyry mante oho
Ojuhu haguã yvoty.

Mainumby'i ohetũ yvoty
Ichupe ivuto asy
Ha'e mante ipya'e
Upéagui oiko pukuve.

Mainumby'i porãite
Oho hape isuerte
Ipepo hũ asy
Opuraheivo oñembyasy.

Mainumby'i ha'e opurahei
Oveve pya'e ha ndopytai
Ha'e ojapuraiterei
Che rógape oguahẽ haguã.

Gaja'i

Cilene Gonçalves

Escola Estadual Indígena de Ensino Médio Yvy Poty



KUÑA RESA ROVY

Kuña resa rovy porã
Che ykere reho ramo neporã
Amaña ramo nde rehe nde porãiterei

Nde rete kyrỹi porã
Nde rete po'i asy porã
Ne rumby po'i asy porã
Ne ryakuã asy porã.

Nde juru michimi asy
Che mandu'a ramo nderehe rombyasy
Ahenói ramo nde réra che py'arasy
Asapukai ha che py'arasy.

Voi ha ka'aru
Nde ykére che ka'aru
Che renói ramo nendive akaru
Ka'aru ahata roguer.

Anisio da Silva

Escola Estadual Indígena de Ensino Médio Yvy Poty



ANI REHA'ARÕ

Ani reha'arõ rejehayhu haguã...
Reñepyrũ haguã rehayhu...
Ani reha'arõ repyta neaño...
Reikuaa haguã mo'õpa oĩ nde yképe...

Ani reñembyasy...
Ne mandu'a haguã ko'ãga
Nde rekove porãha.
Ani reha'arõ ambue porã...rehayhu haguã.

Ani reha'arõ mba'apo porã...
Reñepyrũ haguã remba'apo
Ani reha'arõ ñemomba'etuicha...
Rejerovia haguã nde jehe.

Ani reha'arõ che rohayhu...
Ere haguã che avei.

Ani reha'arõ nde ára remano haguã...
Reñepyrũ haguã rehayhu nde rekove.
Che aikuaa umi michiva mba'e
Ojehuta ko árape ojapo nde
Rekovegui porã haguã.

Dan

Escola Estadual Indígena mbo'eroy Guarani Kaiowá



ROHAYHU

Oĩ ko yvy ári che ahayhúva
 Rejoyhayhu ha reiko oñondive che rohayhu
 Ymaguive che ndarekoi che rayhúva ndema
 Haguã aikose nde kotaitere.

Ambue ohayhuva imandu'a
 Ha pe ndohaihuyva na imandu'ai
 Rejoyhayhu ha'e iporãve upecharõ
 Maitei revy'a.

Repuka arã nde repukarõ mante
 Che avy'a ñande ndaikatui jaiko
 Vy'are'ỹme che aipota revy'a
 Evy'akena.

Rehaihurãpe kuña nderayhuvápe
 Añetehápe nderayhurõ ambue
 Ha'e he'íta ko'ãga aikuaa ko che
 Rohayhu rohayhurõ mante che avy'a.

Sandro Almeida

Escola Estadual Indígena Yvy Poty



CHE PY'A PEGUA

Peteĩ yvyra oiko yvýpe
Ko yvýpe nde reime che mbovy'a haguã
Che ajehesamondo nderehe
Ahecha haguã nderehe iporãiteiko ko kuña.

Che kéra aheka
Aguerovy'a ha ajuhu
Che namohasẽrei chupe
Ha ojaopota.

Ko yvy áry che rejuhu
Che roikuaase ha
Nde che japo oguerovy'a haguã nde rehe,
Mamo ahahápe che rohayhu nde reime che kerape'a.

Ha'e omacha ha'e michĩvaicha
Ha heta pype oñemondo haguã
Peteĩ ambue nde chagua.
Che roipota.

Nde repyta che renondépe
Nde resápe ndaikatui che mandu'a.
Che apytase ne ndive aĩme haguã nde kotare.
Che ha'e porã ndeve oĩva che py'apýpe.

Mbyja Hendyva - Eliton de Souza
Escola Estadual Indígena Yvy Poty



AVA REKO

Yma rupi ava opáyrõ pyhareve ohendu
 Guyra ñe'ẽ mante ka'aguýre, ha rehendu
 Umi ynambu kuéra oñe'ẽro hikuái ka'aguýre
 Ha pe ka'aguy raka'e hovy porã.
 Ha reikerõ hyepyre katu rehecha ka'i mante
 Opo yvyrare ha umi mymba ka'aguy katu
 Oñani joa hikuái ha umi, y katu hovy
 Porã osyry. Ha pira mante ový'a
 joa pe ysyryre, ha ava katu hembí'urã
 Ha umi ka'i, lorito katu oñe'ẽ joa hikuái
 Ka'aguýre ha mombyrygui katu remañarõ
 Ha'ete remañarõ yvagare upéicha raka'e
 Yma karai ndoityirõngware yvyraty.

Ava Poty Rendy'i - Wagner Chamorro

Escola Estadual Indígena Mbo'eroý Guarani Kaiowá



AVA OIKO VAI YVÝREHE

Ore Ava heta roikovai
Ore yvýrehe roguereko
Haguã ko'ã ore yvy
Oreirũ heta omano,

Ha ore ndoropamo'ãi
Ore roikovai ore yvýrehe.

Ore Ava roikotevẽ
Yvýrehe, roñoty haguã temitỹ.

Ko'ã yvy oremba'e
Oĩ gueteri ndaikatui umi
Karai Oñemoakateỹ.

Ninia

Escola Estadual Indígena Mbo'eroy Guarani Kaiowá



PETEĨ YVOTY

Ohetúva pe yvoty michiva
 Pe ohetuva yvoty ojohavi'u
 Ome'ẽ cheve michĩmi johayhu
 ŨŨ pe oikova mombyry ohetũ
 Hy'akuãguemi.

Che yvýpe oĩ yvoty
 Mo'õpa opurahei va'ekue guyra'i
 Ha upe jave chachi'y
 Ho'upaite che mandyju.
 Yvategui ho'a yvoty
 Ojapo tuicha yvotyty
 Pe ojohavi'uva atýpe
 Oiko yvotytype.

Nde ningo peteĩ ambue porã
 Pe kuña mbytepegua
 Nde ahayhu etereiva

Che resa omaña nderehe
 Che apysa ohendusemi
 Nde pytu'i, ha che rete katu
 Ahata amba'apo akyhyjegui
 Nde hegui.

Kuña Poty Vera - Renata Almeida

Escola Estadual Indígena Mbo'eroy Guarani Kaiowá



VY'AHA

Ahetu vyvture neryakuã
Upe mitã kuña ohechuka ikuãme
Che rohaihu yvy apýre
Aguapy jave che mandu'a nde rehe.

Ahecha che kerápe repuka
Che moakatãvyete ha roheka
Che mohasẽ jehaihu puku
Ha ambyasy opurahei ypekũ.

Nde rupive che aju
Che Aiko jave nde che peju
Mbohapy jasy ohasa
Che mbopy'aguasu heta

Che Chika kuemi porãite asy
Ahechaga'u opoko ome'ẽ yvoty
Nde che mbovy'a ha ohayhu
Che py'a mborayhu.

Ani che reja che año
Añeno jave ajehesamondo
Ha ndaikatui ajejoko
Ha che mohasẽ arguaju jave.

Kurumim Apyka - Adenilson Ramires
Escola Estadual Indígena Yvy Poty





KUARAHY

Kuarahy osẽ jave

Kuarahy neporãitẽva rejajái, remimbipáva
Ndepytúre roikovéva, hendypúvo ko'ẽju,
Hi'aitẽma rohecha pe ko'ẽju oguahẽvo,
Nderehénte ama'ẽva, nderehénte aikovéva,
Purahéipe romoíva, roqueropurahéi haguã
opavave maymáva yvypóra tove tovy'ásyry.

Hendypúvo ko'ẽju guyrakuéra tahetia'e,
Nderéra "kuarahy" togueropuraheijoa,
Purahéi pyahu ndojejokovéi yvoty jurúpe,
Ipotypaite, oparupi oike ñanembohory

Ha'e mante ojapo maymáva, javy'a,
Jeperõ tyre'ỹ, mbohayhu, ñembyahýi,
Kuarahy renonderãme ñapu'ã jasapukai,
Aníke ñarõkane'õ, tembiapo ñambosako'iva,
Kuarahy pytũ akure ñamohũ'a tembiapo.

Hesakãmba porãitẽma ñande rape
Pyahurã, javy'ake oñondive, ikatu haguãicha
Ñamosarambi tapekuéra itáre tapichakuéra remiandu
Osẽma kuarahy, opahápema pytũ.

Ava Poty - Reginaldo Lopes Valiente
Escola Municipal Dr. Mitsuro Saito



MAÍTEIPA CHE RETÃ

Hendypúvo ko'ẽtĩ
 Guyrakuéra oñe'ẽmba
 Ha ipuraheipe he'i:
 Mateípa Che retã.

Ñakyrã pe kokuerére
 Oñatõivo mbaraka
 Ñahendu he'irõ ndeve:
 Mateípa Che retã.

Ha yvytu saraki
 Ogueru yvoty ryakuã
 He'i ndeve Che retã:
 Mateípa Che retã.

Ha pe ysapy mimbi
 Oryry'i otytky haguã
 He'i ndeve avei:
 Mateípa Che retã.

Ára hovýre omimbi
 Kuarahy, jasy mbyja'i
 Hata rendýpe he'i:
 Maiteípa Che retã.



Che jurúpe nandejái
Ndaiporiko ndeichagua
Cherendúna Brasil:
Maiteípa Che retã.

Rebeca Oliveira Mendes
Escola Municipal Dr. Mitsuro Saito



CHE MACHU PORIAHU

Oguapy che machu
Omaña ka'arure
Oikyty hesay

Oñe'ẽ Che machu
He'i ka'aru jave
aguapy amaña
ka'arure aikyty che resay

koichante ave
che mitarõ guare
che sy uguapy
omaña ka'arure oikyty hesay

che machu imandu'a
mba'eita isy kuérare omombe'u cheve
Che uguapy ahendu.

Upe jave ohendu
oñe'ẽ asy guyra
korochoire.

Peteĩ ára nemandu'ane
Che machu he'i
Oporiahu Che machu omombe'u ysyrehegua
Guyra korochoire oñe'ẽjave
Ka'aru jave.

Kuña Arandu - Marlene de Souza

Escola Municipal Indígena Mbo'erenda Tupã'i Nandeva



IVOTY

Peteĩ yvoty sa'yju oĩ ha'eñomi
Pe y rembe'ýpe, pe yvoty sa'yju iporãitéva.
Che pe yvoty ahayhu ha añangareko
Hese ha'e yvoty osẽ reime pe y rembe'ýre
Upe yvoty ovy'ava pe y rembe'ýre
Ha'eñomi ha'e ovy'ape ysyry
Porãitepe ha'e, yvoty porã.

Edvânia Lopes

Escola Mbo'ehao Tekoha Guarani



KUARAHY

Ama'ẽramo ko kuarahýre
 Che mandu'a nde rehe
 Ama'ẽmiramo nde rovere
 Ko'ãga ae che rase nde rehe

Upe kuarahy iporã hendy
 Upeare che ha'e nde opa
 Mba'e omohendy ko'ãga
 Che ha'e nde upéicha nde rendy

Che omacha rire amo hendy
 Pe kuarahy che moñemyrõ amo
 Amokõ ambu'e pe kuarahy
 Che ha'ese nde upéichaite rohayhu

Nde pe kuarahyrõ
 Upeichaite reñanduta
 Nde pe araivo nde
 Upeichaete ave reñanduta.

Eliane Turiba

Escola Municipal Indígena Mbo'erenda Tupã'i Ñandeva



CHE YVOTYKUEMI

Amombe'uta kóva che yvotykuemi
Ko'ẽmba asaje ka'aru ha pyharere
Rohekáva nde poryahu
Nde rehe'ỹ añandu che ñe'a rasy.

Ikatu peteĩ ára reñandu avei
Py'a tarova hi'áva rehecha
Reheja va'ekuemi
Oikova ko'ẽvere tesaraipe.

Mba'eiko ajapota mba'eiko ha'eta
Ndema voi ndereikuaigui mborayhu
Rehejarei ko nde yvoty
Hesay ára ha pyhare.

Rehechavo ko yvoty ahaihuetéva
Ikatu haguã ne mandu'ami
Ko nde yvoty akóinte oikova
Ne ra'ãro pe mborayhupope.

Nde che yvotykuemi
Apeve ha'eta ndeve
Okañyma pe rohayhuha
Che resaraima nde hegui
Nde che yvotykuemi.

Kuña Vera Rendy'i – Luciane Martins

Escola Municipal Indígena Mbo'erenda Tupã'i Ñandeva



YVOTY PYTÃ PORÃ

Ahecha peteĩ yvoty pytãite oirõ peteĩ
Kapi'ĩ hovyetepe pytã oivõ ha ohetũ mombyrygui
Ichupe ha che aha aguãhe chupe amo pe imata
Rupi ha ohetũ ha chepytuhẽ porã apukavymi
Amaña ka'aguy hovy porãre.

Ka'aguy hovy porãre oñe'e porã guyra
Korochire okaruvo kuarahy oikevo
Kuarahy jave oñe'ẽ asy, asy pe
Guyra korochire ne'ẽ asymi
Chemyasẽ vymy che mandu'a kuñatai rehe.

Kuñatai morotĩ oikova ko mbo'róypy
Ohenduvõ guyra korochive ñe'ẽ asy
Oguapy ohendu opukavymi ombyasyvymi
Guyra korochive ñe'ẽasymipe oikova
Ka'aguy hovy porãve.

Mitãguasú porã ojoupe opukavymi
Ha ohecha peteĩ yvoty pytã oirõ ikotape
Ojova omopẽ ha ohetũmaro, imandu'a
Kuñatairehe ha guyra korochire rehe
Ha opukavymi pe mitãguasú.

Kuña Rendyju'i – Elisa Ferreira

Escola Municipal Indígena Mbo'erenda Tupã'i Ñandeva



GUYRAMI

Nde guyrami ka'aru
Ahenduvo pende ñe'ê
Yvytúre ha pe kuarahy
Katu ohesape pe nde purahei
Hi'ã rohechanga'u chepepo aveve
Aguãhe haguã.

Ahechavo nde pukavymi
Monbyry asy ko'ẽ
Añandu ko che py'apýpe
Añembyasy mavave noñandui ko vy'are'ỹ

Aikuaa pende py'a hasy
Che rechaga'ugui
Aiporo che myenyhẽ aheja che réra
Arai rehe aipapa nde rapykuere péicha
Oho hapykueri
Ko'ãga kuarahy ha jasy
Pende pukavymi asy
Oiko pe che jerere
Pe ahayhu che py'aiteguive
Nde mitã kariay.

Kuña Jeguaka Rendyju - Mariele Marines Borvão
Escola Municipal Indígena Mbo'erenda Tupã'i Ñandeva



JAIKO PORÃ

Che aipytyvõse che tavaguape
 Aiporamo che ndaha'ei mba'eve
 imba'e hetava amoite aiko
 Hape upéva ojehu che rehe.
 Upeicharamo jepe che areko
 Miva ame'e mba'e upéicha
 Jaiko va'erã oñondive
 Ani ere naipytyvõ kuaai
 Ani ere ndajapo kuaai

Ere va'erã che ajapokuaa
 Ere va'erã che aipytyvõ kuaa

Peteĩ ára mita avei
 Ha che ryvy noñemitỹsei
 Ha che katu areko heta
 Mandi'õ kuri upei che ryvy
 He'i ndajapo kuaai nde rejapova.
 Upéramo che ha'e chupe
 Che ryvy Ani ere upéicha ha'e
 Kuri chupe nde ha'e pejapo
 Kuaa veva che hegui ha'e chupe
 Uperamo ha'e ovy'a ha opo- opo
 Upépe ovy'agui upéicha ojehuva
 Che rekore.

Ava'i Tupã Jeguaka – Dorivaldo Duran
 Escola Municipal Dr. Mitsuro Saito



ÑE'ËGUARANÍME MBA'ÉICHAPA OIKO AVA KUÉRA

Ore mboraihu pohã kuéragai
Ava guarani kuéra na hesaivei
Heta mba'e ko'ãga ndajaikuaavei
Ore mboriahu heta mba'egui.
Ojeitypagui ka'aguy orehegui
Oikoma orehegui tesarai
Upéixa yma guive opata karai
Ojejaposeva ojejapo ore rehe ore
Mboriahugui

Ndojejapo kuaavei, ayo, ajaka
Aiporamo avakuéra ohai ha olee
Kuaama ha otĩma ombopu
Haguã mbaraka hy'a

Otĩma ho'u haguã xipa guasu,
To'unteke mbujape karai mba'eva.
Opa mba'e ojaone
Ourõ jehasa asy guasu.

Daiane Medina

Escola Municipal Dr. Mitsuro Saito



Y REMBE'Y PORÃ

Che renõi va'ekue
Nde pýpe
Koápe ahasa
Mba'e porã
Ha mba'e rasy
Che reko teete
Ikangy upéa ñambyasy
Che ru Tupã
Eñe'ëna tohupimi
Ipo orerehe ndesy
Ore poriahu verekomina
Aníve rohasa asy
Toiko jey teko joja
Mba'e porã meme
Py'a rory asy.

Kuña Takua Poty - Edeleusa Martins
Escola Mbo'ehao Tekoha Guarani



CHE ÁRYPY

Yvoty porã asy árape rehe
Tape puku rupi ahetũne
Hyakuã asy ha upéa
Che chembopy'andýi.

Yvoty porã asy ahetũ ramo
Ne ryakuã asy che mandu'a
Che chiko kuemirehe ha otykyma
Che resay.

Yvoty porã asy he'i ani reheja
Nde resay aiporamo che rasẽne
Ta avei che ave che mandu'ama
Che chikokuemire avei.

Yvoty porã asy, ne porã asy
Ha'ete che chiko kuemi ha
Ahechaga'u chupe
Che rasẽma hese.

Kuãa Poty Rendy - Lucila Antunes da Silva

Escola Municipal Indígena Mbo'erenda Tupã'i Nandeva



CHE ÁRY PY

Che áry guahẽ ramo
 Che jarýi ta nde rovasa
 Ko áry oguahẽ jave enterota
 Peneresãi.

Avy'aiterei, che árypy peime
 Haguere che ndive
 Che sy ha che ru, ko che árypy evy'a
 Ha taneresãi mamo reikoharupi

Ndeve atima, ko yvýre che mbou
 Mba'epa ajapo va'ekuerõ
 Ndeve atima ndeve
 Nde rete rysapyre.

Kuña Vera - Lucilene Nelson

Escola Municipal Indígena Mbo'erenda Tupã'i Ñandeva



KUÑATAĨ GISELI

Kuñataĩ Gisei peteĩ árape oho
Tapere otopa peteĩ yvoty
Pytã asy ogueraha isýpe
Ha isýpe yvoty oguerovy'a

Ha Gisei hasẽ isýpe ha Gisei
Hasemarõ, isy he'i chupe chememby
Ani nerasẽ he'i chupe.

Ha upemarõ Gisei oho
Jevy pe ysyry kotare
Ha otopa yvoty morotĩ
Ovy'aieterei.

Ha isýpe jevy voi ogueraha
Ha isy haite hasẽ ichupe ha
Ha'e he'i isýpe che sy ani
Nde avei renohe nde resa'y.

Mitã Kuña Akarangue - Rendyju Maisa
Escola Municipal Indígena Mbo'erenda Tupã'i Ñandeva



YVOTY KA'AGUY SA'YJU

Arema aviaha, ajuvo peteĩ taperé
Mba'eveicharamo naguãhẽiri ha atopa peteĩ
Kuña yvotyicha hyãkuã asyva che ha'e
Katu ytyicha oñembova.

Ymaiteguiema rohayhuva ne morena
Akãrangue sa'yju eñemboykue sa'yju
Cherenondegui tahasa ahecha haguã
Ne Paloma sa'yju

Aretéma ndetuja reñembotavyva
Ha upéagui peina ape che aju ha
Atopa ha ajuka pe yvyja
Aréma ningo Aiko mba'eve ni
Ndahechai ka'aguýre ningo aju
Ndatopai ni mba'eve ynambu mante amboveve.

Aha ka'aguýre atopa peteĩ mata
Pakuri upemarõ ha'e chupe aha
Jeytama chengo rohechavonte aju kuri.

Apyka Vera Rendy - Elizeo Gonçalves Rio
Escola Municipal Indígena Mbo'erenda Tupã'i Ñandeva



HI'Ã CHE PEPO

Hi'ã che pepo ha aveve
Ha aguãhe haguã ne
Rendápe ojehasa arã
Ha che mandu'a nde rehe.

Oguãhevo pyhare rehenduvo
Guyrakuéra ne mandu'ake che
Rehe ha upe orape apensata nde Rehe.

Hi'ã che pepo rogueraha haguã
Che ndive rohecharõ hi'a
Rohetu ha ne ryakuã opyta
Haguã che ndive.

Ha ko'ãga ha'eta ndeve che
Yvoty che rohaihu ha siempre
Reimeta che ñe'ãpýpe nda che
Potairamõ jepe siempre rohaihuta
Che yvoty.

Na hi'ã roheja che yvoty
Mamo oimehápe reimeta che
Ndive ambue ndeichagua
Ndatopaveima che yvoty.

Yvoty Sa'yju - Jessica Martins de Oliveira

Escola Municipal Indígena Mbo'erenda Tupã'i Ñandeva



YVOTY CHE VY'AHA

Ko yvotyty aja katu
 Ko yvotyty apytepy aguapy
 Ahecha tambeju'a
 Ahecha yvy raso
 Iporã vy'a ahecha
 Peteĩ mainumby.

Yvytu atã pa'ũme
 Yvytu vevui pa'ũme
 Mainumby yvyture oguejy vaicha
 Omaña asy katu
 Ohetũma yvoty rope
 Oipytema oañuava
 Oipo'o omokõ yvoty rykueremi

Oipapa vaicha ombopopopa
 Peteĩ- teĩ yvoty rope
 Mainumby ko oipo'o oipyte ha omokõ
 Yvoty rykueremi.

Che tekove Ava rekopy
 Amopotĩ amboy'u che yvotyty
 Amongukui ahaihu aipo'o
 Che ryakuarãmi
 Upéicha ahaihu nde cheirurami
 Nde che yvotyty.

Kuña Kuara Rendyju - Dalva Freitas Nelson

Escola Municipal Indígena Mbo'erenda Tupã'i Ñandeva



YVOTY AMONGUKUI

Ko tape puku javeve
Ko tape ykére javeve
Ko yvoty porã hyakua aipo'ó
Ko yvoty aipo'ó aipyhy ahetũ.

Ko teko puku javeve
Ko tava tekoha guive
Arekova ahayhueteva
Aiporavo aipyhy che irurã.

Tape ykére aipe'a yvoty
Ko tavagui aiporavo che irurã
Ko ñe'ẽporã asy ipokatuva omomyiva
Pe mbohayhu jeporavo.

Yvoty tape ykére okuiva
Kuñatai porã tavagui aiporavo
Ñe'ẽporã apy amongukui.

Ilson da Silva

Escola Municipal Indígena Mbo'erenda Tupã'i Nandeva



VY'ARE'Ỹ

Avy'a va'ekue nendive
 Cherejagui che añomi
 Pe vy'ahare'ỹ che jopy
 Py'a mongetarõ nderehe
 Che resay osyry che roware
 Che ne'ã ikangy rohecharõ mombyry
 Ejuna aimehápe
 Eipe'a chehegui pe vy'are'ỹ
 Che jasy tata, che yvoty porãite
 Eju che aimehápe
 Che ne'ã jarami
 Eju eipe'a chehegui
 Pe vy'are'ỹ...

Kuña Rendyju - Marlene M. Fernandes
 Escola Mbo'ero Tava Okara Rendy



PYKASU MOROTĨ

Pykasu morotĩ oveve mobyry oho
Oguejy upe ohohápe pykasu
Oguejy rire ohohápe ndovy'ai
pykasu katu hasẽ opyta.

Iporiahuiterei opyta pykasu
Hi'aitema otopa isymípe
Ikatu haguã otopa py'a guapy
Upémaramo ha'e ouse jevy.

Isyhápe ha'e ou jey
Oveve hagueguietepe jevy
Ou aguahẽ ha ovy'a
Jevy otopa jevy vy'a.
Ovy'aiererei voi ha'e
Ohecharamo itua
Pe isýpe avei ha'e
Ohecha ave enteroironte.
Opyta jevy
Ovy'a ha otopa
Jevy py'a guapy
Ha opyta jevy upépe.



Ovy'aiterei voi ha'e
Ha opyta
Vy'apope ha'e
Upéicha opyta.

Kuña Yvoty Rendeve - Rosa Rodrigues

Escola Municipal Indígena Mbo'erenda Tupã'i Nandeva



KUÑA

Kuña morenami
Kuñataĩ porãite
Kuña peteĩ kuarahygui mbaretevéva
Ha'e hendy pe ha'e iporãiterei
Opavave kuña ivaí ha iporãva
Ko'ãga opaichaguava oĩ kuña
Aiporõ opavave iporã
Kuña akarãgue chaĩmi
Morenami porãite haguã
Ha'e oikohárupi ha'e na'ĩñañairi hapichakuéra ndive
Upe kuña morenami ndive oñe'erõ hendive
Ha'e horyeterei.

Kuña morenami omba'apokuaava
Kuña morenami ipyahu.
Upéva che amombe'u oĩva cheakãre
Ñe'ẽ poty porãite.

Avantumpa - Ademilson Portilho
Escola Mbo'ehao Tekoha Guarani



KA'AGUY GUASU

Mombyrygui niko aju ahasa upe
Ka'aguy guasu reikogui ne'año
Repyta ko'ãga kuña rekorei guasu

Mombyrygui niko aju ahasa upe
Ka'aguy guasu ndaikuaaigui niko che
Upéa kausa niko che aju amaña
Upe kuñare ahecha upe kuña
Ibrusa guasumi.

Mombyrygui niko aju ahasa upe
Ka'aguy guasu ajepa nekuña
Chego rohayhu upeichagui
Niko che romomba'eguasú.

Mombyrygui niko aju ahasa upe
Ka'aguy guasu ajepa nekuña
Ne porãite ha'ete peteĩ ryguasú

Mombyrygui niko aju ahasa upe
Ka'aguy guasu ajepa nekuña ndengo nde ka'aguy.

Mitã Apyka Rendyju - Valdelino Gonçalves Martins
Escola Municipal Indígena Mbo'erenda Tupã'i Ñandeva



TEKOHA GUARANI KAIOWÁ

Ñande Guarani/kaiowá ñañoþývo ikatu háicha

Ñande jareko maymáva ñande rekoha

Ñande Guarani/Kaiowá niko jajokuaa voi,

Ñande rory ha jajohayhu kuaa

Maymáva Guarani/Kaiowa ni ñañanderesaráiri

Ko ñande rekogui jeroxy ha ñembo'egui

Neha'ãvei ñamombarete ñande reko

Upéicharõ ñande pu'akata opaite mba'ere.

Thekev - João Carlos Moreira

Escola Mbo'ehao Tekoha Guarani



YVYTU

Yvytu ou kuarahy reseguio, ogueru teko pyahu
 Ogueru tesaĩ vy'aha techapyrã
 Mombyrygui ou heta tekoha ohasa
 Ohecha kuimba'e ha kuña porã.

Yvytu oipeju kangymi, omomyĩ ysapy
 Che rógami ombopiro'y ha iguygui amaña mombyry
 Upegui ahecha ha jahechata jaikove aja
 Yvytumante ombogue opamba'e voi omoĩ teko joja

Nembyasy ha vy'a'ỹ yvytu mante ogueraha
 Ka'aruvove ahendu guyra kuéra oñe'ẽmba
 Oikuaava ñembyasy ha yvytu outaha
 Ára ha pyhare ajerureva yvytu kangy ounte haguã.

Kuña Mamanga - Gleiciane Cavalheiro
 Escola Tekoha Guarani Polo



NATUREZA REHEGUA

Che aha ka'aguýpe
Ahecha opa mymba kuéra
Che ahayhu ka'aguy
Che ahayhu mymba kuéra

Umi panambi oveve joa
Umi yvoty iporã ovy'apa
Umi y osyry
Umi guyra kuéra opurahei
Umi yva iporãiteva
Umi guyra ra'y onace.

Che aguatase ka'aguy rehe
Ajahu ype ahetũ yvoty
Ryakuã opa guyra oñe'ẽmba
Umi mbyja'i porãite
Pyharekue umi ju'i oñe'ẽmba
Jasy ohesape porãite
Umi pira ovy'apa ýpe
Ha peicha oiko opa mymba
Ha guyra kuéra ka'aguýpe.

Tutti - Denise Oliveira
Escola Municipal Dr. Mitsuro Saito



YVOTY PARAMI

Yvoty parami
 Ipoty michĩra'ymiva
 Tanambi kuéra ový'ami
 Pe itýre mainomby ou ha oho
 Pe itýpe ogueraha haguãpe
 He'ẽguime ha ni yvyturõ ndopytai
 yvytu mbeguemi omomýi-omomýi ipotykuerami
 guyra'íkuéra opuraheipa pe ityre
 ko'ẽju jave ñandeve, ñande mbovy'a.

Kuña Kuarahy'ã - Cleiciane Ramires Ortiz
 Escola Mbo'ehao Tekoha Guarani



CHE CHIKO KUEMI

Che chiko kuemi péicha rejapo rire che
Rehe che rejarire techaga'upe vy'are'ỹpe
Epyta eñakapytĩ nde niko ne ãkãtavygui
Reiko péicha, nde niko nderehechakuaai
gueteri ko che ha'e ne ñe'ãjára ha aníke nerasẽ
anga che recharõ aha karia'y ajurare.

Che chiko kuemi ejevyna nde
Rapykueregui ne mandu'ana nde
Vy'arãrẽ che niko rohayhuterei emoĩna
Ne'ãkame ne ñe'ãpe pe mborayhu
Arekova nde rehe.

Nde niko ha'ete yvoty neryakuã porã
Ha' ete avei yvotyicha ne porã
Nde niko nde ayvu potĩ rembovy'apami
Che reja'akue poche ko'ãgaite peve
Roipota jevy.

Che niko roipota jevy
Ko año ouva che mandu'a nde rehe
Si nde ha chengo h'e joajura rehegua
Oĩ soke nde reju remoĩ pe kuña
Che rekovia soke che roperdona
Opa mba'e vai rejapo rire che rehe lia.

Kuña Rendyju - Ketoy Eskiner Nelson Martins
Escola Municipal Indígena Mbo'erenda Tupã'i Ñandeva



YVOTY PORÃ

Yvoty porã ha sa'yju porã
 Ha che porãite che aiko
 Ndeve guarã tesaýpe
 Ha che che porã ha che sa'yju porã ave
 Ha che porãgui ha che sa'yju porãgui
 Opavave che rayhupa ha upéagui
 Che Aiko vy'apópe.

Yvoty he'i ndeko nemitãiterei
 Reiko ko'arupi ha reikorõ ko'arupi
 Che rohaihuete voi.

Che ko rohayhu ha nde
 Cherayhu ave nde
 Ko reiko cheve guarã voi
 Tesaýpe ha vy'apópe.

Mitã Kuña Yvoty - Vania Valdomera Aquino
 Escola Municipal Indígena Mbo'erenda Tupã'i Ñandeva



KARAI VITO

Karai Vito ha'e peteĩ karai
Oguerekóva heta ta'ýra
Michĩva ohóvo mbo'ehaópe
Hekovépe guarã
Vito omba'apo ko'ẽ mboyve
Kokuépe ha oñemitỹ
Opaichagua mba'e
ihógape: merõ, sandia,
Mandi'o, jety, andai ha
Kumanda. Ko karai
ohepyme'ẽ ko'ã onemitỹva
Omongakuaa haguã
Ipehengue kuérape.

Ko karai ndoikuaai kane'õ
Ohupytyka haguã opa mba'e
Hemirekópe ha
Ita'ýra kuérape

Ña Tani ha'e karai Vito
Rembireko, ko kuña ndoikuaai.
Kane'õ omba'apo haguã
Imena ykére. Ha'ekuéra
Mbovy'a añete umi
Ipehengue kuérape.

Geovania Pires

Escola Municipal Dr. Mitsuro Saito



TAVA AMOITE CHE AIKOHÁPE

Che karai retã ha'e iporãiterei
Ha upeicharõ iporãiterei
Che mba'e hetaiterei iporãva
Ha opavavẽ mba'e ivuto heta
Upe che retãpe.

Ha upépe oĩ heta mba'e ivutova
Vy'a ha vy'a
Ambue ndaipori oĩ ojojaveguã
Upéicha ha che mba'e karai retã.

Cunhã Jeguaka - Marizete Benites
Mbo'eróy Tava Okara Arendy



MOKÕI PALOMA KA'AGUY

Peteĩ árape aha amarica
Ha hendu peteĩ
Paloma ka'aguy
Ha ahendu maramo
Pe paloma che mandu'ami
Nderehe.

Ha che mandu'aramo
Nde rehe ha aguapy
Ambyasymi upe ne
Ñe'ẽkuemi rehe
Ha upéramo che aguapy apensa nderehe.

Ha upei apu'ã jevy
Aha jevy pe ka'aguy rehe
Ha ahendu jevy pe
Palomamípe
ome'ẽramo pe ka'aguypehe.

Mitã Rory - Taric Borvão

Escola Municipal Indígena Mbo'erenda Tupã'i Ñandeva



GUYRA HÉRAVA TANGARA

Ha'e peteĩ guyrami oñe'ẽasýva
 Oikova ka'aguy ha ñuháre
 Peteĩ ára asẽ aha aguata amo mombyry
 Ahenduvo iñe'ẽmi che py'a ikyryĩ asy,
 Hi'ãnte chéve ahecha upe che rekoha ahayhuva.

Oiméne amo mombyry ka'aguy hyakuãháre
 Yvyture oguerúva pyambu ha vy'a'ỹ,
 Mombyrygui rohendu jave, repurahei asyeterõ
 Vy'a'ỹ che jaho'í hi'ãiteva rohecha.

Aha jave ambue tekoháre, che mandu'ava
 Nderehe, hi'ã che pepo aveve ahávo nde
 Ypýpe aguejy roñandu che guyrami.

Ava Poty - Reginaldo Lopes Valiente
 Escola Municipal Dr. Mitsuro Saito

UF
GL20
ANOS

uf
editora

